

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

בראשית

מילים שבונות עולמות

תוכן הענינים

א' - אבינו - 1 | ב' - מלכנו - 3 | ג' - בושה של קירבה - 6

מילים מסתוריות

והנה, איני יודע לומר לכם מה כלל הדיבור הזה, אבל מה שזה היה, התורה מספרת לנו שהיו אלו מילים, שעל ידם ברא ה' את השמים; ואז הוא ברא את הארץ ואז את האור, וכן הלאה, שלב אחר שלב, כל שלב בבריאה לווה במילים. "ויאמר אלקים פדשא הארץ דשא" "ויאמר אלקים ישרצו הפנים" - היתה כאן סדרה של ציווים, של מילים שאותן אמר הבורא.

אלא שלכאורה יש כאן חידה, כי באותו שלב לא היה בכלל מי שישמע את המילים! האוזניים טרם נבראו, ולא היו מאזינים! נכון שזו שאלה טובה? מה היה אם כן עניינו של הדיבור? מדוע לא היה מספיק ברצון, שהבריאה תיברא על ידי רצון ה', ללא דיבור?

אכן, איני מתכוון להיכנס לצד הנסתר של הדברים. אולי בהזדמנות אחרת נוכל לעסוק בכך, אבל כעת אנחנו מעוניינים רק בחיצוניותו של תהליך זה - **שנעשה על ידי מילים**. ואת זה צריך להסביר.

מעבר למושגים שלנו

והנה, לפני שניכנס להסביר את הדברים, עלינו להקדים יסוד חשוב. כל מי שרוצה להבין כל ענין שהוא בכתבי הקודש, חייב קודם כל לשנן את היסוד הזה שכותב הרמב"ם. זה כתוב הן במורה נבוכים והן ביד החזקה: כל מה שהתורה אומרת אודות הקב"ה, נכתב בצורה שבה אנחנו נהיה מסוגלים להבין את זה, באופן המתאים לאוזניים שלנו, כי לדבר על הקב"ה בעצמותו הוא דבר בלתי אפשרי. המילים שינסו להסביר את הענין הזה יהיו בשפה שונה לחלוטין מכל שפה שבן אנוש מסוגל להבין.

א' - מילים של בריאה

דבר ה'

כאשר אנחנו מתבוננים בראשית התורה, אנחנו עדים לתופעה שהתרחשה בבריאת העולם, תופעה שאומרת דרשני. כשהתורה מתארת את מעשה בראשית, לכאורה די היה במילים "בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ". אך התורה אינה מסתפקת בכך, אלא מתארת את דיבורו של הבורא. ה' אינו בורא את העולם ברצונו בלבד, אלא הוא **אומר מילים**: "ויאמר אלקים יהי אור", "ויאמר אלקים יהי רקיע" וכן הלאה. אנחנו רואים עוד ועוד דיבורים של הקב"ה, מילים שבאמצעותן הוא ברא את עולמו.

אכן, מי שיפתח את פירושו של הרס"ג יראה שאת המילים "ויאמר אלקים" הוא מתרגם לערבית כ- "שאאה אללה", שפירושו "אלקים רצה את זה", ולא "האלקים דיבר"; הוא רצה את זה וזה נברא.

עם זאת, עובדה היא שהתורה מספרת לנו **באיזה אופן** הוא ביטא את רצונו. כתוב שחור על גבי לבן, שהוא אמר מילים. זה כתוב בתורה שוב ושוב - "ויאמר". ועלינו להבין שלא מדובר בלשון מליצית ובצורת התבטאות, אלא היה כאן דיבור ממש. כמו שכתוב בתהילים (לג, ו): "בְּדַבַּר ה' שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ" - שמא תאמר, 'דבר ה' פירושו מחשבה, ממשיך הפסוק ואומר: "וּזְבָרוֹת פִּיּוֹ פֶלַח צְבָאָם" - רוח פיו! כתוב כאן שצבאות שמים וארץ נעשו על ידי מילים שהקב"ה אמר. התורה מדגישה אפוא שבבריאת העולם נאמרו מילים.

כך עלינו ללמד את עצמנו להיות רחמניים. זה נועד למטרה שאנחנו נידמה אליו. כל מה שמסופר לנו אודות הבורא הוא אך ורק למען המטרה שאנחנו נרגיש כך, כדי שנחיה כך.

מילים והשלכותיהן

וכעת אנו חוזרים לחידה המופיעה בפסוקי בריאת העולם: מה הפירוש של "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: "היה אור", "וַיְהִי אור", "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" - הוא אמר ואמר עוד ועוד. כמובן שהוא לא היה חייב לומר דבר, ודי היה ברצונו. אבל הוא כן דיבר! למה? לשם מה?

והתשובה היא שהוא דיבר כדי ללמד אותנו על חשיבותו העצומה של הדיבור. כדי שנבין את ההשלכות האדירות שיש למילה אחת! ה' אמר מילים - ונבראו בריות. "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא צָוָה וַיַּעֲמֵד" (תהילים לג, ט).

הדיבור של ה' התגשם והפך לדבר מוחשי ואמיתי. הוא הפך לעולם שלם. "לְעוֹלָם ה' דִּבְרָה נָצַב בְּנִשְׁמֵי" (שם קיט, פט). השמים הם דבר ה'. כשאנחנו מביטים בשמים, אנחנו רואים דבר ה'. זה מה שזה. אנחנו מביטים בהתגשמות המילים שלו. "וַיְבָרֵךְ פְּיוֹ כָּל צְבָאָם" (שם לג, ו).

מילה מוחשית

כשהתורה אומרת "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אור", הקב"ה ממחיש לנו מהי מילה. כשה' אמר "יהי" - לא היתה זו מילה שהתנדפה ברוח. לא! היא התגשמה והפכה למשהו מוחשי!

והרמב"ם מלמד אותנו שזה נכתב עבור מטרה אחת - כדי שאנחנו נבין את העניין כפי שהוא נוגע אלינו. אם המילה של ה' יכולה לברוא את השמים וכל צבאם, אז בני האדם חייבים ללמוד את המסר ולהרגיש שכל מילה היא בעלת חשיבות עצומה. וזו הסיבה שהתורה אומרת "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים" - כדי לתת לנו המחשה בדבר מהותן של המילים שלנו, ומה הם מסוגלות לחולל.

כמובן שאנחנו לא ה', אבל המהלך של התורה הוא "מה הוא, אף אתה" - אם הקב"ה מגלה לנו שהמילים שלו הן בעלות חשיבות עליונה, אזי זה נועד כדי שאנחנו נבין את חשיבותו של הדיבור שלנו! כפי שדבר ה' הוא נצחי וניצב לעולם, כך גם הדיבור שלנו ניצב לעולם. כלומר, כאשר אנחנו מדברים, אנחנו יוצרים דבר נצחי. מילה היא מציאות שאף פעם לא תלך לאיבוד.

הדבר דומה למי שמנסה להסביר לעיוור מלידה אודות צבעים; גם אם אתה אמן דיבור מוכשר ביותר, ותנסה לתאר במילים חיות וברורות ביותר את צבעו המרהיב של הפרח האדום, את הגוונים השונים שבהם ניתן להבחין, ואת היופי עוצר הנשימה הנגלה לנגד עיניו - אתה מדבר אל הקיר! אצל בן שיחך, לא קיים בכלל המושג של צבע. אמנם הוא מסוגל להזדהות עם התלהבותך, ויתכן והוא אף יידבק ממנה, אבל לא משנה מה תאמר לו ואיך תסביר לו, הוא לעולם לא יוכל להבין את משמעותן של המילים 'צבעה היפה של השושנה'.

שפת העיוורים

כאשר התורה מדברת אודות הקב"ה, זה כמו לדבר לאדם עיוור מלידה. אין לנו כלל תפיסה במושגים המתארים את האדון ברוך הוא. בלתי אפשרי עבורנו להבין דבר וחצי דבר, כי איננו עוסקים רק בדבר גדול ועצום, אלא במשהו שהוא לגמרי מחוץ לתחום השגתנו. וכמו שאין שום משמעות למילים 'אדם', 'כחול' ו'ורוד' עבור אדם עיוור; כשהוא ממשש את הבדים בעלי הצבעים השונים, ובוחן אותם בעזרת החושים שיש לו, אין ביניהם הבדל קל שבקלים, כך הוא גם לגבי המילים שינסו לתאר את הבורא יתברך - עבורנו הן יהיו חסרות משמעות.

ולכן, כאשר התורה כן מספרת לנו משהו אודות הקב"ה, היא אומרת את זה במושגים שלנו, הוי אומר, כדי שאנחנו נלמד מזה דרך חיים. כל מה שנאמר אודות השי"ת אינו מתאר את מה שהוא אלא את מה שהוא רוצה שנחשוב עליו, כדי שזה יהיה הדבר שאליו נשאף ונחתור.

מה הוא אף אתה

למשל, התורה מתארת את השי"ת כ'רחום'. מה המשמעות של המושג 'רחמים'? 'רחמים' פירושו רגשות מסוימים שעוברים דרך מערכת העצבים אל השכל, והם משנים את גישתו של האדם. יש כאן שינוי - האדם מתרכז ומתגמש. זו ההגדרה של רחמים.

אבל הקב"ה אינו מתמתן. הוא אינו משתנה. מה שהוא - כך הוא תמיד. הוא תמיד נשאר כפי שהוא. כל מעלות השלמות שקיימות אצלו, אין בהם שינוי כלל וכלל. ולכן, המושג 'רחמים' אינו שייך כלל כלפי הבורא יתברך.

אז למה התורה כן מתארת את ה' כ'רחום'? התשובה היא, שזה נועד ל"מה הוא רחום, אף אתה יהיה רחום" (שבת קלג, ב). כלומר, כפי שהוא מתואר כרחום,

פיזיקה מתקדמת

האמת היא שזה נכון גם מבחינת הפיזיקה, כי המילה היא אנרגיה. קול הוא אנרגיה. ולמרות שהאנרגיה הזו מתפוגגת כעבור זמן והקול כלה, אבל היא ממשיכה לנוע בחלל. האנרגיה הזו ששחררנו על ידי דיבורנו ממשיכה להתקיים, וכך היא תמשיך לנצח נצחים. אף מילה שאמרנו לא תלך לאיבוד לעולם.

אבל לא רק מבחינת הפיזיקה נכון לומר שהאנרגיה של המילים שאמרנו לא תחדל מלהתקיים, אלא אף מבחינה רוחנית המילים הן נצחיות. צריך לדעת שכל מילה שאנחנו אומרים מוקלטת ב'סרט מגנטי', ב'קלטת' שלעולם לא תתכלה.

והקלטת הזו תמשיך להתנגן לנצח נצחים, וכפי שאומר הפסוק: "וּמְגִיד לְאָדָם מֶה יֵחֹו" (עמוס ד, יג). הכוונה היא לא רק שה' יגיד לאדם את שיחתו, אלא אף ישמיע לו אותה! כאשר יעמוד האדם לדין בעולם הבא, כל אותן קלטות שהוא היה שמח להשמיד אותן - אנחנו נצטער על כך שלא השמדנו אותן - כל אותן קלטות יושמעו לנו, ויהיה עלינו להאזין להם, שוב ושוב, לנצח נצחים.

זהו יסוד מוסד של התורה הקדושה: "וּמְגִיד לְאָדָם מֶה יֵחֹו". אף מילה שאדם אומר בעולם הזה אינה הולכת לאיבוד. המילים שלנו הן מציאות מוחשית כמו כל יצירה אומנותית! המילים נשארות לעד! כל מילה היא לנצח נצחים! כל מילה! מילים טובות, וכאלו שאינן!

מילים בעלות משקל

הבנתו של יסוד זה תביא לשינוי משמעותי בחיינו, כי כולנו היינו רוצים שה'קלטת' שלנו לעתיד לבוא תהיה מושלמת. לכן אני נזהר שאנשים כאן לא ישתעלו במהלך השיחה; כי השיחה הזו תושמע שוב ושוב במשך שנים רבות, וכל מי שיאזין לה, ישמע את השיעול. אתם תמשיכו להשתעל בקלטת הזו במשך, אולי, חמישים השנים הבאות.

ועל אחת כמה וכמה כאשר אתה מקליט את עצמך; כשאתה נמצא בבית ומדבר עם אשתך, עליך לדעת שבביתך מוטמן מכשיר שמקליט כל מילה שלך. אמנם אתה לא יודע מזה, אבל זה נמצא שם, ויום אחד הכל יושמע לך, כי זהו דבר שהוא בלתי ניתן למחיקה; אז כדאי לך להקליט את ההקלטה הטובה ביותר שרק תוכל!

אני יודע שזה מטיל עלינו עול כבד, ואנחנו נושאים כעת משא גדול על שכלנו, אבל זו האמת - שמילה

של בן אדם היא בעלת הערך העצום ביותר ובעלת ההשלכות העצומות ביותר. זה מה שאנחנו לומדים מכך שהקב"ה השתמש במילים כדי לברוא עולמות.

אנחנו לומדים מהמילה של ה' שכל מילה שאנחנו אומרים היא תופעה בעלת משקל כבד ביותר; יש כאן פריט חשוב ביותר, השווה בחשיבותו לבריאת העולם. ולכן מוטלת עלינו חובה גדולה עד מאוד, למדוד ולשקול את המילים שלנו, ולעשות בהם שימוש רק עבור המטרות החשובות ביותר. נכון, יקח זמן עד שהרעיון הזה יכה שורש אצלנו, אבל לכל הפחות עלינו ללמוד את הנושא. ועם הרעיון הזה נתחיל את השיחה שלנו היום.

ב' - מילים של חכמה

דיבור של 'טובו וחסדו'

והנה, המילים שאמר השי"ת בבריאת העולם כללו דברים רבים מאוד. טריליוני בריאות וטריליוני תהליכים נבראו על ידן. הבריאה היתה כמעט אינסופית בתוצאות ובהשלכות שלה. אבל המכנה המשותף לכל הבריאה הוא הענין של "גדלו וטובו מלא עולם". אתם זוכרים מהיכן המילים הללו לקוחות? אנחנו אומרים אותן בברכת 'יוצר המאורות' בשבת קודש. "גדלו וטובו מלא עולם" פירושו שכל דבר בעולם הזה מורכב משני המאפיינים הללו - הראשון הוא "גדלו", שפירושו גדולת ה' וחכמתו, והשני הוא "טובו" שפירושו הטוב והחסד שלו.

הכיצד? ראשית, כל דבר בבריאה מספר את גדולת הבורא, כי הוא מוכיח על תכנית ותכלית. אין שום דבר בעולם הזה שאינו מראה על עיצוב אינסופי וחכמה אינסופית. כמובן שצריך להתרגל בכך כדי להגיע לשכנוע מושלם, אבל כעבור זמן זה מכה באדם ההבנה, הבנה כל כך ברורה, כזו שאי אפשר לברוח ממנה - שאין שום דבר ביקום שאינו מבטא את חכמת ה'.

והדבר השני שבולט לעין בבריאה - בצורה הברורה ביותר - הוא "טובו", חסדו של הבורא יתברך. בכל מקום שאליו נפנה אנחנו רואים את חסד ה'. נמצא שאלו הם שני מאפיינים המהווים מכנה משותף שאותו אנחנו רואים בתוצאות של דבר ה'. זה מה שמתגלה לנו מכל מקום שאליו רק נסתכל - טובו וחכמתו של הבורא יתברך.

עגבניות של חכמה

אני יכול לשבת כאן ולדבר במשך שעות ארוכות על הנושא הזה - הייתי שמח למסור כעת הרצאה מקיפה בענין "גדלו וטובו", אבל אני אתן רק דוגמא אחת על מנת שנבין טוב יותר את הרעיון הזה. אתמול בצהריים עברתי על יד ביתו של שכני, וראיתי שבגינה שלו צומחות עגבניות. עצרתי כדי להתפעל מהם. כיצד אירע הדבר הנפלא הזה? האם מישהו מכם מסוגל לייצר עגבניה? האם חברת 'דופונט'¹ מסוגלת לייצר עגבניה? האם הם יהיו מסוגלים אי פעם לכך? בוודאי שלא! גם לא בעוד מיליון שנה! בזרע אחד של עגבניה יש צורך בידיעת כמות כל כך גדולה של מדע, כל כך הרבה פיסות מידע מורכבות, שהם לעולם לא ידעו מספיק כדי ליצור אפילו חיקוי עלוב של עגבניה. כמה שהם ינסו הם לעולם לא יצליחו לשחזר את המכשור הדרוש לשם כך.

מנין הגיע הצבע האדום? בזרע העגבניה אין שום צבע אדום, ועם זאת, כאשר זורעים אותו באדמה, הוא מסוגל להביא לתוצאה כל כך נפלאה, אריזה של מזון עם צבע. רק ליצור את הצבע הזה - בהתחלה העגבניה היא ירוקה ומסתתרת בתוך הצמח, ורק כשהיא מוכנה לאכילה היא נצבעת באדום - התהליך הזה דורש חכמה כל כך גדולה, ויש בו עיצוב שגם חברת הכימיקלים הגדולה בעולם לעולם לא תצליח לשחזר, גם לא משהו שדומה לזה.

עגבניות של חסד

אבל מלבד ה"גדלו", יש פה גם "טובו". נחשוב נא - מדוע העגבניה הופכת לאדום? כי הצבע האדום גורם לה להיות יותר מגרה ומעוררת תאבון. הצבע מושך את האדם, וגורם לו להיות יותר מעוניין באכילה. התענוג שבאכילת עגבניה צבועה באדום בוהק, גדול יותר מאשר אילו לא היה לה צבע כלל. תארו לעצמכם שעגבניות היו נראות כמו תפוחי אדמה; יתכן ובכלל לא היינו רוצים לאכול אותם. רואים אנו אפוא שהבורא יתברך רצה לתת לנו יותר חשק לאכול את העגבניה.

הקב"ה ברא את הפירות עם צבעים מרהיבים כדי שנהנה מהם יותר. וצבע הזה הוא בלתי מזיק; אדרבה, הוא מביע תועלת. כשצובעים את המזון בצבעי מאכל, על פי רוב הם מזיקים, אבל כאן יש לנו צבע שמביא תועלת; מלבד הצבע המפתה שהוא מעניק לפרי, הוא גם בריא ומועיל, טעים ומזין. זה טוב, כי זה "טובו".

אז די להביט בצמח העגבניה כדי להיווכח מיד ב"גדלו וטובו", בחכמתו ובחסדו של הבורא יתברך, שאותם הוא מגלה לנו בעולמו.

חייט הדומה למלאך

אני לא יכול להתאפק מלתת דוגמא נוספת. "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹקִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיְלַבְּשֵׁם" (בראשית ג, כא). כותב הרס"ג שאין הכוונה שהקב"ה שלח להם בגדים מוכנים ללבישה. הוא לא שלח מלאכים עם סרטי מדידה ומספריים על מנת שיתפרו להם בגדים על פי מידתם. רס"ג מבאר את הענין באופן אחר. הוא מסביר שכאשר הקב"ה ברא את עולמו בדיבורו, הוא ברא את כל החומרים שלהם זקוקה האנושות כדי לתפור בגדים.

זה הפירוש שהקב"ה נתן להם כתנות עור. כשהשי"ת אמר: "תְּדַשָּׂא הָאָרֶץ דְּשָׂא", בכלל דיבורו היו בגדים. הקב"ה ברא את הצמחים הנחוצים כדי ליצור מהם בגדים, ובחכמתו ובטובו הוא ברא פשתן וכותנה. וכשאמר "תֹּאצֵּא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ", זה כלל את הכבש עם הצמר שעליו, שממנו עשויים בגדים.

האמת היא שגם צמר צומח מהאדמה, כי מה זה צמר? זה דשא. הכבש אוכל דשא ומהדשא צומח הצמר. אילו הכבש היה אוכל צמר, ואז מגבו היה צומח צמר, גם זה היה נס. נסו אתם לאכול צמר ולהצמיח מזה צמר. אבל הכבש אפילו לא אוכל צמר; הוא אוכל דשא, והדשא הופך לצמר. תארו לעצמכם שהיה לכם מכונה כזו, שמצד אחד מכניסים דשא ומהצד השני יוצא צמר. אילו אני הייתי ממציא מכונה כזו ורושם עליה פטנט, הייתי הופך למיליונר בין לילה. אבל אף אחד לעולם לא ירשום על זה פטנט. הקב"ה מחזיק בפטנט הזה, כי יש בו חכמה שהיא למעלה מיכולותיו והשגותיו של האדם.

זה צומח בשבילנו

אבל הצמר אינו רק חכמה, לא רק "גדלו", אלא הוא אף "טובו" - חסדו של הבורא. כי לשם למה נועדה הכותנה? ולשם מה נועד הפשתן? הרי בעלי חיים אינם אוכלים כותנה, וגם חרקים לא אוכלים אותה. אם לא קוטפים את הכותנה, היא נופלת על האדמה ומרקיבה. ישנה מטרה אחת ויחידה לכותנה - שהאדם יוכל לעשות בה שימוש ולהכין ממנה בגדים. והצמר - למי זה נועד? הכבש אינו זקוק לזה. וכשגוזזים את הצמר בכל עונה, הוא גודל בשנית. מה הצמר בכלל עושה כאן?

אשת החיל הזו, כשהיא מחליטה לדבר, היא מקבלת החלטה לפתוח את הפה, והיא פותחת את המנעול שעל פיה. מדובר בתהליך לא פשוט. היא לא פותחת את פיה עד שהיא שואלת את עצמה: האם הדבר הזה חייב להיאמר? ואם היא שוקלת את הענין ומחליטה שכן, הדבר הזה מתאים להיאמר, אזי היא מסירה מפיה את המנעול ואומרת מילים של חכמה. ואז היא שבה וסוגרת את הדלת.

כמובן שאדם כזה לא יפתח את פיו לעתים קרובות. מי שפותח את פיו עבור דבר חכמה, יהיו מקרים רבים שבהם הפה ישאר נעול על סוגר ובריה. הרי הוא תמיד חושב מראש האם הנסיבות מצדיקות דיבור כלשהוא, ולכן עדיף להישאר בשקט.

הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ב ה"ד) מתאר אדם כזה: "לא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם" - אדם חכם אינו יורה סתם מילים מהפה. הוא אינו מדבר אלא אם כן מדובר בדברי חכמה או בדברים הכרחיים. הוא שואל את עצמו תמיד: "האם אני אומר דבר חכם, מחכים, או שאולי זהו דבר הכרחי?" אם לא - הוא שותק.

"אמרו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו" (רמב"ם שם). אתם שומעים על איזה הישג גדול מדובר כאן? מעולם הוא לא שח שיחה בטלה! ואל תחשבו שזה היה קל; היה עליו לחנך את עצמו בזה. אבל הוא הצליח. והרמב"ם מסביר - מה הפירוש של "שיחה בטלה"? "זו היא שיחת כל אדם." "כל אדם" זה אנחנו. זאת אומרת שיש לנו עוד עבודה רבה.

לעצור, ושוב לעצור

"פִּיָּהּ פְּתָחָהּ בְּחֻמָּה" פירושו שגם אם מישהו מדבר איתך, "החכם אינו נבהל להשיב" (אבות ה, ז). אתה לא ממנהר לענות. אם מישהו שואל אותך דבר מה, אזי אם אתה חכם, אתה שווה מעט לפני שאתה עונה לו. אם אתה שווה שני רגעים, אז אתה חכם עוד יותר גדול. ואם תשהה כל הזמן ולא תדבר, אתה החכם הגדול ביותר.

רק בגלל שמישהו אומר לי איזה דבר, האם זה מחייב אותי לענות לו? האם אמירה שנונה אחת בהכרח מחייבת אחת נוספת? רק בגלל שאתה פותחת את הפה, אז גם אני צריך לנהוג כמותך? אולי אני אחליט שזה לא נצרך.

לפעמים זה אכן נצרך. אבל בכל אופן - קחו את הזמן שלכם. גם אם אתם אכן מוכרחים לענות, קחו את הזמן שלכם וחשבו שוב על תגובתכם. מדובר

התשובה היא שהקב"ה, בחסדו הגדול, מספק לנו ביגוד - כל מיני בגדים שגדלים באמצעות כמות מסחררת של ניסים. זאת אומרת שכשאנחנו מסתכלים על בגדים, אנחנו מסתכלים על גדלו וטובו של השי"ת.

ולכן - ואפשר לתת עוד אלף דוגמאות לזה - אנחנו רואים שדבר ה' במעשה בראשית מכוונים תמיד לשתי מטרות: חכמה וחסד. ה' לא פתח את פיו ללא כל מטרה, סתם כדי לומר דברים בטלים, לספר בדיחה או להשיב תשובה שנונה; רק עבור תכלית ומטרה, עבור חכמה. זהו הדבר הראשון, שכל דבר בבריאה מבטא את העובדה שדבריו של הקב"ה היו תמיד בחכמה. והתכלית השניה היא חסד - כל דבר בבריאה הוא בשביל חסד. עגבניות, בגדים, וכן הלאה; הוא נותן לנו את כל מה שאנחנו זקוקים לו על מנת שנוכל לחיות בשמחה בעולם הזה.

"אשת חיל" - קווים לדמותה

וכפי שהשי"ת דיבר - כך עלינו לדבר. כפי שדיבורו, בריאתו, של ה' היו דיבורים של "גדלו וטובו", כך גם המילים שאנחנו יוצרים צריכות להיות כאלה. "מה הוא" - כפי שכל דיבוריו של ה' הם חכמה וחסד, "אף אתה" - כך גם הדיבור שלנו צריך להיות רק דיבור של חכמה וחסד.

והנה, אין זה מקרה שכאשר אנחנו פותחים את הפרק האחרון שבספר משלי, שם מתואר הדיבור של ה'אשת חיל', אנחנו מוצאים ששני הערכים הללו נמצאים על לשונה. כך היא מתוארת שם: "פִּיָּהּ פְּתָחָהּ בְּחֻמָּה וְתוֹרַת חָסֵד עַל לְשׁוֹנָה" (משלי לא, כו).

יתכן ששלמה המלך מדבר על אמו; היא היתה אשה חכמה, והוא מזכיר אותה לעיל בספר משלי, כך שככל הנראה הוא מדבר עליה, על אופן דיבורה, אבל כך או כך, התיאור הזה מיועד לשמש כמודל לחיקוי עבור כולנו. אני אומר 'כולנו', כי חשוב לציין שהפסוק הזה והיסוד שאנחנו לומדים ממנו, אינו אמור רק לנשים. אמנם זה היה המשל שהמשיג שלמה המלך - ולהלן נסביר מדוע הוא בחר דוקא את האשה כמשל - אבל זהו יסוד שאותו אנחנו לומדים מדיבורו של הקב"ה בבריאת העולם, והוא שייך במידה שווה לנשים ואנשים, נערים ונערות.

פתיחת הדלתות

מה כתוב פה אודות אשה זו? דבר ראשון כתוב שהיא **פתחה** את פיה בחכמה. אחרת, היא לא דיברה. "פִּיָּהּ פְּתָחָהּ" - כמו שפותחים דלת. דלת לא נפתחת מעצמה; כשמחליטים שרוצים לפתוח את הדלת, ניגשים ופותחים אותה.

כלומר הנביא, נמצא כאן? והיה עליהן להשיב בקצרה: "כן". וזהו. מה כל האריכות הזו?

כעת הטו אוזן ושמעו את הסוד שמגלה לנו הגמרא: "לפי שהנשים דברניות הן" - נשים אוהבות לדבר. זו התשובה.

והנה, הגמרא לא באה להאשים מישהו, אלא רק לציין עובדה שהיא חלק מטבע הבריאה. כשהייתי ילד בעיר בולטימור, לימדו אותנו בבית הספר את ההמנון הרשמי של העיר בולטימור. היה זה ההמנון בשפה האיטלקית: "פֶּטִי מֶסְקִי, פְּרֹלָה פְּמִינָה" - כל הילדים בבית הספר הכירו את ההמנון. "פֶּטִי מֶסְקִי" - מעשים - זה בשביל גברים, "פְּרֹלָה" - דיבורים, "פְּמִינָה" - זה בשביל נשים. היום בטח כבר שינו את ההמנון, אבל לפני ששים או שבעים שנה, זה היה ההמנון של בולטימור.

והנה, דברי הגמרא "הנשים דברניות הן" מלמדים אותנו שעלינו לראות בעובדה הזו לא רק תופעת טבע, אלא בריאה של השי"ת. זאת אומרת שעלינו להתעלם מכל המאמצים של ארגון N.O.W. (ארגון הנשים הלאומי, ארגון קיצוני למען זכויות האשה) למחוק את ההשפעה של הטבע. כיום מנסים לגרום לבנות לשחק במשחקים של בנים. בעיר לוס אנג'לס היה מקרה של חנות, שבמחלקת הצעצועים היו להם שני אזורים נפרדים - אחד לצעצועים של בנים ואחד לצעצועים של בנות, והם נתבעו בבית המשפט בעוון הפליה.

אבל אנחנו נשוב לימים שבהם הכירו בטבע, ונשאל: מדוע קיים בנשים טבע להרבות בדיבור? אנחנו מכירים בעובדה שזהו חלק מהטבע, זהו בריאה שהשי"ת ברא, ושואלים מדוע זה כך?

תורת סלבדוקה

הבה ואומר לכם 'תורה' קצרה שהיו אומרים בסלבדוקה. בסלבדוקה הסבירו שהאשה היא בריה של חסד. האשה נבראה עבור מידת החסד - ללדת ילדים, לגדל אותם, ולנהל את הבית. האשה עוסקת כל היום בלעזור, לרחם, ולהיטיב; חייה מוקדשים לעשיית מעשי חסד, וכל מציאותה היא מציאות של חסד.

וחלק גדול מהחסד הזה הוא באמצעות הדיבור; כל חייה היא מדברת בחסד. קודם כל לילדיה הקטנים - היא הומה, מרגיעה, ושרה להם. בניה ובנותיה הקטנים גדלים בצל דיבורי ההרגעה והנוחם שלה. כשחיימ'ל הקטן מקבל מכה באצבע, היא מנשקת אותו ומרגיעה אותו במילים טובות. כשחנה'לה חוזרת מבית הספר

באומנות. צריך להיות נימוסיים וידידותיים, ולוודא שאנחנו פותחים את הפה בחכמה.

ואנחנו עושים זאת כי למדנו כן מהקב"ה בכבודו ובעצמו. כל דיבור שלו נעשה עבור תכנון ותכלית גדולים ביותר, עם חכמה אינסופית. וזו הסיבה שהוא עשה כך. הוא ברא את העולם הזה עם מילים כדי שאנחנו נלמד לדבר רק עם מילים של תכנית ותכלית.

ג' - מילים של חסד

חכמה של חסד

וכעת אנחנו מגיעים לבחינה השניה בדיבורה של ה'אשת חיל' - "וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ". פירוש, מכיון שהיא פותחת את פיה רק בחכמה, אזי כל דבר שהיא אומרת, היא מסגנת מתוך מבט של: "האם המילים שאומר כעת יתנו לשני הרגשה טובה? האם הדיבור שלי ישמח אחרים?" ואם לא - היא לא אומרת את האמת היא, שלא תמיד דברי החכמה ישמחו את שומעיהם. אם יש צורך להוכיח אדם על מעשיו, להזהירו מפני מסלול מסוכן שבו הוא צועד, או אם הוא עושה דברים לא טובים, זה לא ישמח אותו, אבל גם זהו 'תורת חסד'. אתה עושה עמו חסד גדול - גם אם הדברים שאתה אומר לא משמחים אותו. עם זאת, באופן כללי, הכלל המנחה את האשת חיל הוא, שלפני שהיא פותחת את הפה היא שואלת את עצמה: "האם השני יהיה שמח יותר כתוצאה מדברי?" זוהי מהותה של האשת חיל.

הסוד הנשי

והנה, הגמרא במסכת ברכות (מח, ב) מגלה לנו סוד אודות הנשים. אל תגלו את זה לאף אחד, אבל אני אספר לכם מהו הסוד. הגמרא מספרת שכאשר שאול הגיע לבקר את שמואל הנביא, הוא שאל מספר נערות שעמדו בצד הדרך, האם הנביא נמצא בעיר, והם ענו לו באריכות. הם מסרו נאום שלם, כדלהלן: "יֵישׁ הַיְהוָה לְפָנֶיךָ מִהֵרָ עֵתָהּ כִּי הַיּוֹם בָּא לְעִיר, כִּי זָבַח הַיּוֹם לְעַם בְּפָמָה, כְּבִאֲכֶם הָעִיר כִּן תִּמְצְאוּ אֹתוֹ בְּטָרָם יַעֲלֶה הַבְּמִתָּה לְאֹכֵל, כִּי לֹא יֵאָכֵל הָעֵם עַד בָּאוּ, כִּי הוּא יִבְרַךְ הַזָּבַח, אַחֲרָי כִּן יֵאָכְלוּ הַקֶּרָאִים, וְעֵתָהּ עָלוּ כִּי אֹתוֹ כְּהַיּוֹם תִּמְצְאוּ אֹתוֹ" (שמואל א' ט, יב-יג) - סיפור שלם הם סיפרו לו.

והגמרא תמחה על כך: למה לדבר כל כך הרבה? הוא שאל שאלה: "הֵיטֵב בָּזָה הָרְאָה?" - האם הרואה -

מלכת העקיצות

כמובן שיש נשים שהן כמו דבורה. דבורה מספקת לנו דבש, אבל היא גם עוקצת; ויש בעלים שהיו מוכנים לוותר על שתי הבחינות גם יחד, בבחינת "לא מדובשך ולא מעוקצך" (רש"י במדבר כב, יב). אבל אשה חכמה תדאג לספק אך ורק דבש.

כאמור, אין הכוונה שתפקידו של הדיבור - להיות דיבור של "תורת חסד", מוגבל רק לנשים. המשל של שלמה המלך נאמר על אשה, כי זהו תפקיד מיוחד המוטל על הנשים. אבל בוודאי שזהו משל עבור כולם, כי מכולנו מצופה ללמוד את היסוד הזה מדיבורו של השי"ת. תורת חסד צריכה להיות על לשונו של כל אחד ואחד מאיתנו, אנשים ונשים, נערים ונערות - כל מי שמבקש להידמות לה' בדיבורו.

כל אחד זקוק למילה של עידוד, ביטוי של ידידות, ומחמאה טובה. אנשים זקוקים לחיזוק ועידוד. אנחנו לא שמים לב שמה שאנשים צריכים יותר מכל דבר אחר בעולם הוא כמה מילים טובות. כשהבעל חוזר הביתה עייף אחרי יום ארוך במשרד או בחנות, יש לו כל כך הרבה חיכוכים עם הלקוחות, עם המפקח, עם אחרים, והוא מותש ומתוח ועייף, אז אם יש לו בבית אשה חכמה, היא תקבל את פניו עם כמה מילים טובות: "שלום חיים, כמה אני שמחה לראות אותך. הכנתי לך ארוחת ערב טעימה".

לעודד את השוטר

אין לכם מושג כמה אנשים מתאווים לשמוע "חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָה". כולם; גם השוטר הנכרי העומד בפינת הרחוב. אל תחשבו שהוא לא מחפש שיגידו לו מילה טובה, גם הוא נראה קשוח וחמור-סבר. פעם אמרתי לשוטר: "אנשים מעריכים את העובדה שאתה עומד כאן".

"זה לא נראה ככה", הוא הגיב. "אף אחד לא מדבר איתי".

הוא חושב שאנשים לא אוהבים אותו. הוא מסתובב בשכונה כל היום, ואף אחד לא אומר לו מילה. הוא חושב שאנשים שונאים אותו בגלל שהוא עומד שם ושומר עליהם. הוא ממתין למילה טובה, והתפקיד שלנו הוא לספק לו אותה. ואם אנחנו מחויבים לכך כלפי שוטר אירי, בוודאי שהדבר נכון כלפי האשה, הבעל, הילדים והשכנים. וגם לרב בית הכנסת. האמינו לי, גם הוא זקוק למילה טובה.

אז מי שלוקח את הענין הזה ברצינות, צריך לקבל על עצמו שמכאן והלאה, כל מה שהוא מדבר יהיה

עמוסה בעבודה, לחוצה ומתוחה, היא מרגיעה אותה עם החסד שעל לשונה.

ובשלב מאוחר יותר, כשהיא סבתא לנכדים, היא ממשיכה בקריירה של "תורת חסד על לשונה" - היא עוזרת לילדיה הנשואים עם הנכדים והנכדות, מטפלת במכות ומורחת משחה על הפצעים. ובמשך כל הזמן הזה היא ממשיכה להשתמש בחסד שעל לשונה; והנשמה שלה גדלה עוד ועוד. אישיותו הולכת וגדלה, כי היא מממשת את השלמות הגדולה הגלומה בה.

השופט המתוסכלת

זוהי 'תורה' של סלבודקה. האשה היא בריה של חסד - היא נבראה במטרה לגמול חסד. גם לשונו של האיש ניתן לו רק עבור חסד, לא פחות מהאשה, אבל אצל האשה - זוהי שלמותה. זהו ההישג המיוחד שלה. נכון שאשה יכולה לפעמים להשתלם גם בתחומים אחרים, אבל גדלותה האמיתית של האשה היא כאשר היא חיה חיים של אשה, ומשתלמת בתחום של עבודת ה' המתאים לטבעה.

האמת היא, שזה גם מה שמשמח אותה יותר מכל. דעו לכם שאשה שהיא שופטת, למשל, היא יצור מתוסכל. כשהיא עוטה את הגלימה השחורה ונוטלת לידיה את פטיש השופט - זו רק הצגה, כי היא לא שמחה. אמנם היא עשויה לחוות רגעים של תחושת שכרון כח, אבל תחושת התסכול ממשיכה לנקר בה - אין לה שליטה על זה - כי באופן טבעי, הצלחתה ושלמותה נמצאים בניהול הבית והמשפחה, והוצאה מן הכח אל הפועל של המעלות המיוחדות הטמונות בה: חסד, רחמים, וסיוע.

ועבור מטרה זו העניק הבורא יתברך לאשה את כח הדיבור, עוד יותר מאשר לאיש. יש עובדה ששמתי לב אליה, שיש מעט מאוד נשים שסובלות מגמגום. גמגום הוא תופעה מצויה אצל בנים, אבל אצל בנות זה דבר נדיר. וגם גבר מלומד אינו מצליח להביע את עצמו ברמה שאשתו עושה זאת. אצל האשה, ברגע שהיא נפתחת, הדיבור זורם ממנה ברהיטות. לאשה לא חסרות מילים. היא אינה צריכה לעצור כדי למצוא את המילה הנכונה. גבר, גם אם הוא דובר רהוט, נתקע לפעמים. זוהי עובדה ששמתי לב אליה כבר שנים רבות, שלאשה, במסגרת מעמדה כמלכת הבית, יש יכולת לדבר אל בני משפחתה בצורה טובה יותר מאשר לבעלה. כי הקב"ה העניק לה מתנה מיוחדת - "תורת חסד על לשונה".

התוכנית הגדולה של "פיה פתחה בְּחִכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד
עַל לְשׁוֹנָה".

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

דקה אחת של חכמה וחסד

השבוע נקדיש בלי נדר דקה אחת מדי יום כדי לעבוד על הנושא שלמדנו - להידמות לדבר ה' במעשה בראשית. במשך דקה אחת שבה אנחנו משוחחים עם מישהו, נשים לב למילים שיוצאות לנו מהפה. נפתח את פינו רק בחכמה - כדי לומר מילים שיש בהן צורך, ובחסד - לומר מילים שיתנו עידוד ושמחה לאדם שעמו אנחנו מדברים.

שאלה:

כאשר ה' ברא את עולמו, מה נברא קודם - הביצה או התרנגולת?

תשובה:

זוהי בעיה גדולה עבור המדענים, בעיה שאין להם פתרון עבורה. מה הגיע קודם? אם הביצה קדמה - הרי לא היתה תרנגולת שתטיל אותה. אך אם התרנגולת קדמה - מאיפה היא הגיעה? זו בעיה בשבילם.

והתשובה היא, ששניהם הגיעו יחד. השי"ת אמר: "יהי תרנגולות הדוגרות על ביצים" - וכך נבראו אלפי, ואולי מיליוני, תרנגולות שדוגרות על ביצים. זו הדרך היחידה לפתור את הבעיה הזו, אחרת, יש מדי הרבה סתירות.

ה' ברא את עולמו כמקום מוכן ומתפקד. מיד בבריאת העולם, הקב"ה החדיר לבטן האדמה ברזל ושאר מתכות. עצים צמחו, נהרות זרמו ותרנגולות דגרו על ביציהן. הכל נברא. כפי שכאשר אדם הראשון נברא, הוא לא היה צריך להמתין עד שמישהו יבוא ויתן לו זוג עיניים, אלא מיד עם יצירתו היו לו עיניים, פה מלא שיניים, ויכולת לדבר. כך האדמה, מיד עם בריאתה, קיבלה את כל מה שהיא זקוקה לו.

כך אמרו חז"ל: "כל מעשה בראשית בקומתן נבראו" (חולין ס, א) - כלומר, העולם נברא באופן שלם ומתפקד. ובכלל זה היו תרנגולים זקנים ותרנגולים צעירים ואפרוחים וכן תרנגולות דוגרות על ביצים. ה' ברא את עולמו יש מאין, ומיד עם בריאתו, החל העולם לתפקד. אז התשובה היא שהעולם נברא עם תרנגולות הדוגרות על ביצים.

בחכמה ובחסד. קחו את זה אתכם מכאן להמשך הערב שלכם - בין אם אתם ממשיכים מכאן הביתה או לבית המדרש, קחו אתכם את הקבלה הזו, לומר כל דבר בחכמה ובחסד.

חנופה בריאה

חפשו דרכים לתרגל את זה. תאר לעצמך שאתה משתתף בשמחת בר מצוה. לפני שאתה נכנס לאולם, קבל החלטה נחושה: "היום בערב אני אדבר רק באופן שהקב"ה לימד אותנו לדבר. אפתח את פי עבור חכמה וחסד".

אתה נכנס, ותכף ומיד אתה רואה את בן-דודך יענקל', אותו לא ראית כבר עשרים שנה. אתה מבחין בכך שהוא כבר לא אותו האיש שהוא היה פעם. כעת הוא מקריח, ועוד כמה קילוגרמים נוספו למשקלו. ומה אתה עושה? אתה ניגש אליו ואומר: "יענקל'ה, מה שלומך? טוב לראות אותך! אתה נראה בדיוק כפי שהיית נראה לפני עשרים שנה!" אה! דע לך שיענקל' הוא כעת אדם חדש.

הבנת את הרעיון, וכעת אתה רואה בצד השני של האולם את הדודה המבוגרת, ואתה ניגש אליה עם היסוד הזה בראש. "דודה רוזה! את נראית ממש צעירה! לא יאומן!" עשית לה את הערב!

תתרגל לגרום לאנשים להרגיש טוב. זה לא עולה כסף. מילים טובות זה סוג הצדקה הזול ביותר. ואל תחשוש שמדובר בדברי כזב וחנופה. אם יש צורך, תתחנף. שלא תטעה - אתה תקבל על כך שכר בעולם הבא. בכך אתה מקיים את תפקידך עלי אדמות.

להידמות לבוראנו

מי שיזכור את היסוד הגדול הזה - שעלינו ללמוד מהדיבור של ה' שהלשון נבראה לא כדי להוות כלי נשק להכאיב לאחרים, אלא היא מוגבלת למטרה של חכמה - החכמה של לרפא, לנחם, לעודד ולומר מילים טובות - חיינו יהפכו לחיים של הישג והצלחה. כי רוב הקיום שלנו הוא בעולם הדיבור! פעולות הם חלק מינורי מחיינו, והחלק העיקרי של קיומנו הוא דיבור, ואם דיבורך מנוצל כראוי, אזי חייך הם חיי הצלחה.

אתה מקיים את היסוד הגדול שלימד אותנו השי"ת כאשר הוא דיבר ואמר מילים, בזמן שהוא ברא את עולמו. "וַיֹּאמֶר", "וַיֵּאמֶר" ועוד פעם "וַיֹּאמֶר". הוא הרי לא היה צריך לומר מילים כדי לברוא את עולמו. לא היתה לכך כל סיבה מלבד כדי שאנחנו נלמד מדרכיו. כפי שהוא דיבר רק עבור המטרה של חכמה וחסד, כך גם אנחנו נשתדל לעשות, ולבצע, עד כמה שניתן, את

